
UGDYMO PATRAUKLUMAS

Leonas Jovaiša

Vilniaus universitetas

Apie ugdymo patrauklumą mažai kalbama, nes jis iki 16 metų privalomas, o po 16-os laisvai renkamas patrauklus tolesnis mokslas arba jo nesirenkama (kai kurie anksčiau keičia mokymosi kryptį). Kiekvienu atveju mokslas mokykloje turėtų būti viliojantis, žavus, karštai siekiamas, nes tik šitaip sukuriama sąlygos sveikai asmenybės brandai. Vis dėlto mokyklose daugiausia patiriama žalingos įtampos, psichologinių traumų. Todėl verta gilintis į ugdymo patrauklumo problemą. Šiuo straipsneliu bandoma ją kelti.

Įprasta pirmiausia išsiaiškinti klausimo esmę. Kas tai yra patrauklumas? Jis, matyt, yra daikto, reiškinio ar žmogaus savybė, kviečianti ją stebėti, domėtis, ja naudotis. Sudėtingesnis klausimas, kai norima išsiaiškinti ugdymo patrauklumo esmę. Ją bus lengviau suprasti numačius kriterijus, pagal kuriuos galima vertinti patrauklumą. Prie jų skirtini tokie:

1. Prestižinės mokyklos prieinamumas.
2. Pedagogų doros ir kompetencijos šviesa.
3. Ugdymo turinio asmeninių poreikių, interesų, idealų strateginių nacijs siekių atitikimas.
4. Ugdymo metodų tinkamumas ugdytinių dvasinei saugai ir saviraiškos sėkmei.
5. Ugdymo rezultatų perspektyvumas.

Šie kriterijai leidžia taip apibrėžti ugdymo patrauklumo esmę: tai toks ugdymo priemonių taikymo būdas, kuris patenkina kiekvienos asmenybės ir nacijs dvasinius siekius (prestižo, doros, kompetencijos, interesų, idealų, saugos, sėkmės, saviraiškos perspektyvos). Veikianti pagal šiuos kriterijus mokykla yra ne tik patraukli, bet ir prestižinė mokykla, ugdanči tautai dvasinę aristokratiją, gebančią kompetentingai veikti pasaulyje.

I. Tarpukario Lietuvoje prestižinėmis buvo laikomos kai kurios apskričių centrų (pvz., Telšių, Raseinių, Panevėžio, Marijampolės), sostinės (pvz., „Auš-

per mažai rūpinasi pedagogus rengiančios institucijos. Metodinėmis priemonėmis neap rūpintos mokyklos. Tai menkina ne tik vietinį, bet ir tarptautinį mokyklų prestižą.

Norint pasiekti šiuo požiūriu didesnio mokymo mokykloje patrauklumo, reikėtų bent:

- atrinkti tinkamas asmenybes pedagoginiam darbui,
- ugdyti pedagoginį pašaukimą rengiant pedagogus,
- tobulinti būsimųjų mokytojų tarpasmeninius santykius, studentų pedagoginėse praktikose mokyti bendrauti su mokiniais, mokytojais, tėvais ypač akcentuojant dorinius, estetinius santykius,
- pasiekti visišką dėstomųjų dalykų ir metodikos kompetenciją.

3. 14–16, 18–19 metų jaunimas ieško mokyklų, kurios jiems reikalingos tenkinant kultūrinius poreikius, profesinius interesus, dvasinius idealus. Tokių mokyklų Lietuvoje daugėja:

- amatų mokyklos,
- vidurinės mokyklos,
- klasikinės, realinės gimnazijos,
- seminarijos,
- licėjai,
- kolegijos,
- kitos įvairių specialybių aukštesnės mokyklos,
- religinės mokyklos,
- jaunimo mokyklos.

Mokinių skaičius čia didėja. Vis daugiau abiturientų stoja į aukštąsias mokyklas, tačiau skaičiumi Lietuva atsilieka nuo kitų Europos valstybių. Kodėl? Todėl, kad pas mus daug dirbtinų barjerų siekiantiems mokslo ar profesijos. Mokymo turinys labai perkrautas, nediferencijuotas, todėl labai daug mokinių ir studentų neįgyja nuodugnaus išsilavinimo. Tai patvirtino tarptautiniai tyrimai. Būsimieji specialistai dažnai mokomi ne to, ko reikia šiuolaikinei praktikai. Tad mokymo turinys nelabai žavi, bet mokomasi, nes reikalauja mokymo programos. Vienur kitur bandoma taikytis prie dabarties poreikių, tačiau neišbrendama iš praeities paviršutiniškumo ir neaktualumo. Kai kuriuose vadovėliuose sklaido kosmopolitizmo dvasia, amoralumo šiukšlės. Nėra kam tas spragas užtaisyti, nes nesukurta kultūrinio, dvasinio nacijos augimo strategija, mažų mažiausia švietimo architektai neturi jos vizijos. Dar

garsinamas neformalus švietimas, matyt, tuo norima pridengti formalaus švietimo ydas, keliančias viešą kritiką.

Dabartiniame ugdymo turinyje mažai akcentuojamas auklėjamas ugdymo aspektas. Nors Lietuvoje jau beveik 80 metų gyvuoja tautinė mokykla, dar seniau – tautiškas auklėjimas, bet nacijos ugdymas siekiant užimti iškilų vietą pasaulio tautų bendrijoje neprarandant etninės tapatybės ir garbės dar nėra programinis dalykas nei mokymo bei lavinimo turinyje, nei asmenybės auklėjimo planuose. Tautos didybės siekimas nemenkinant kitų tautų dar netapo jaunimo idealu.

Kad ugdymo turinys būtų patrauklesnis, reikėtų:

- iš esmės pertvarkyti mokymo programas taip, kas jos būtų aktualios, atitiktų vaikų jėgas, tautos lūkesčius, civilizacijos reikalavimus,
- diferencijuoti kiekvienoje ugdymo įstaigoje pagal individualybės jėgas, poreikius, interesus, idealus,
- prisotinti mokymo turinį auklėjimo vertybėmis.

4. Vienas sunkiausių mokyklos uždavinių yra išmokyti taip tvarkyti ugdymo priemones, metodus ir formas, kad moksleiviai jaustųsi absoliučiai atsakingi ir laisvi savo jėgomis kurdami veiklos ir bendravimo sėkmę. Kasdienės veiklos siekis viską daryti tik labai gerai turėtų būti pastovus vidinis akstinas, o nesėkmių atvejai turėtų mobilizuoti tolesnėms pastangoms. Todėl įvairūs nesėkmės neigiami vertinimai apriboja mokinio saugią veiklos savijautą, nes jie išgyvenami kaip bausmė, kaip vertingumo menkinimas. Atsakomybė sau, savo orumui išauga į atsakomybę šeimai, mokyklai, tautai, kai sustiprėja savo vertės aplinkai išgyvenimas. Jei savęs vertinimas randasi savimeilės, o ne darbų ir elgesio sėkmės dirvoje, asmenybei gresia pavojus nuslysti į blogį. Tad saugi būklė ir sėkminga veikla kaupia jėgas vėliau atremti galimą socialinę grėsmę ar kitokią negandą.

Paprastai individo saugumas aiškinamas jo neliečiamumu, bet kokio elgesio tolerancija, blogybių ignoravimu, bet juk visa tai reiškia ne ką kita, kaip abejingumą auklėtinių veiklos ir elgesio padariniams, o tai juk žlugdo auklėjimą, stabdo asmenybės brandą. Elgesys visada vertinamas, siekiama teisingo vertinimo. Nors įvairiai kalbama apie mokymosi rezultatų vertinimą, jis būtinas, nes kitaip mokinys nesužinos apie savo pasiekimų lygį, o to nežinant neįmanoma telkti savo jėgų tolesnei pažangai. Nesėkmės vertinamos taip, kad įkvėptų mokinį jas įveikti. „Juoda“ kritika pavojinga.

Mokykla, kurioje viešpatauja absoliutus vertinimo teisingumas, laiduojantis individo vidinę ir socialinę saugą, kurioje visi mokiniai pagal savo išgalas pasiekia didžiausią sėkmę, yra patraukli. Todėl būtina:

- iš mokymo, lavinimo ir auklėjimo metodų įvairovės atrinkti tinkamiausius individualybės prigimties sklaidai, dvasiniam klestėjimui,
- ugdyti asmenybės galias sėkmei, savigynai, pareigai;
- siekti absoliutinio teisingumo vertinant, bet neslopinant vilčių.

5. Taip pat patraukli tokia mokykla, kuri laiduoja, kad joje įgyta kultūra bus reikalinga bent artimiausiu metu. Kokią perspektyvą teikia mūsų devynmetė? Jokios, nes norint įstoti į dešimtą klasę, reikia laikyti egzaminus. Vėl barjeras! Į aukštesnio tipo mokyklas turi būti priimami visi, kas turi atitinkamą žemesnio tipo mokyklos ar klasės pažymėjimą, rodantį patenkinamą pažangumą, o esantys nepatenkinamo ar konkursui per žemo pažangumo įgyja teisę laikyti stojamuosius egzaminus. Siektina, kad visas sveikas Lietuvos jaunimas turėtų perspektyvą baigti vidurinę bendrąją ar profesinę mokslo.

Dabar vis patrauklesnės darosi aukštesniosios mokyklos, nes į universitetus dėl didelių konkursų neįstoja labai daug gabių abiturientų. Tačiau nei aukštesniosios mokyklos, nei universitetai neteikia jokios perspektyvos išdarbinti, nes nežino darbo pasiūlos. Darbo biržos rūpinasi bedarbiais, bet nesiima uždavinio tirti strateginės darbo pasiūlos ir paklausos, nepadeda visuomenei orientuotis ūkio ir kultūros plėtros situacijoje, todėl vidurinis ir aukštasis profesinis mokymas vykdomas aklai.

Nors mokymasis mažai teikia konkrečių perspektyvų, bet rizika ir viltis skatina absoliučią jaunimo daugumą mokytis. Kol kas sunku orientuoti jaunimą į konkrečias darbo vietas, tačiau orientaciją į nacijos dvasinę šviesą, į mokinio pašaukimą rengtis krašto žmonių ir savo gerovės, kultūros kūrybai ugdytiniai priims kaip patraukliausią kvietimą.

Norint didinti mokymosi rezultatų perspektyvumą ir kartu ugdymo patrauklumą, vertėtų:

- įsteigti tarybą, kuri tirtų darbo paklausos ir pasiūlos situaciją, dabarties ir ateities tyrimų duomenis, teiktų suinteresuotoms švietimo įstaigoms,
- mokyklų psichologines tarnybas įpareigoti konsultuoti mokinius dėl jų asmenybės duomenų tikslingo panaudojimo mokykloje, visuomenėje, būsimame darbe, padėti apsispręsti sunkumų atvejais,
- ugdyti visos moksleivijos pašaukimą darbais siekti nacijos ekonominio, socialinio, kultūrinio, dvasinio klestėjimo.

Apžvelgti aktualūs dalykai tikina, kad siekiant didesnio švietimo sistemos ir ugdymo patrauklumo, skatinančio vaikus ir suaugusiuosius įgyti aukštą išsilavinimo ir išsiauklėjimo kultūrą, būtinos pataisos ir inovacijos bent srityse, kurios aptartos šiame straipsnyje. Joms įgyvendinti šiuo metu yra reikalingos prielaidos.

THE ATTRACTIVENESS OF EDUCATION

L. Jovaiša

S u m m a r y

The long-existent school problem of pupils' reluctance to go to school and learn is valid today. This article tries to make some suggestions for the achievement of more attractive educational work and school.